

Мектеп жасына дейінгі жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалардың сөзжасам дағдыларын қалыптастырудағы логопедиялық жұмыс әдістемесі мен мазмұны

Аңдатпа. Мақалада мектеп жасына дейінгі ана тілінде сөйлейтін, жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалардың сөзжасам дағдыларын қалыптастыруға арналған логопедиялық жұмыстың әдістемесі мен мазмұны ұсынылған. Мектепке дейінгі жаста балалардың сөйлеу тілі бұзылыстарының ішінде жиі тараған және күрделі түріне жататыны жалпы сөйлеу тілінің дамымауы (ары қарай ЖСТД) болып саналады. «Жалпы сөйлеу тілінің дамымауы» - есту қабілеті және зияты сақталған жағдайдағы сөйлеу тілінің барлық құрама компоненттерінің (фонетикалық, фонематикалық және лексикалық – грамматикалық жақтарының) жүйелі бұзылуын атайды. Оның ішінде грамматикалық жағы, әсіресе сөзжасамның қалыптаспауы аса байқалады. Оның салдарынан баланың байланыстырып сөйлеуі, кейін жазбаша сөйлеуіне де кері әсерін тигізіп, баланың сөз арқылы қарым-қатынас жасауы қиындайды. Сондықтан біз, ЖСТД балалармен жүргізілетін қалыптастыру және түзете-дамыту жұмысында сөзжасамды қалыптастыруға ерекше көңіл бөліп, кезеңдерге бөліп отырмыз. ЖСТД балалардың сөзжасам дағдыларын қалыптастыруды біз төрт кезеңді бөліп көрсеттік. Қойылған міндеттерді шешу мақсатында сөзжасам дағдыларын қалыптастыру бірнеше сатыларда іске асырылды.

Нәтижесінде, біз ұсынған, мектеп жасына дейінгі жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалардың сөзжасам дағдыларын қалыптастырудың әдістемесі мен мазмұны аталған балалардың мектепте оқуға қажетті сөйлеу тілі мен когнитивті біліктерінің дамуына оң әсерін тигізеді деп сенеміз.

Түйінді сөздер: жалпы сөйлеу тілінің дамымауы, сөзжасам дағдыларын қалыптастыру, сөзжасамды дамыту, туынды сөз, түрлендіруші сөз, әдістемелер, түзете-дамыту педагогикалық жұмысы, мектепте оқу.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6895-2022-138-1-34-40>

Кіріспе.

Мектепке дейінгі жаста балалардың сөйлеу тілі бұзылыстарының ішінде жиі тараған және күрделі түріне жататыны жалпы сөйлеу тілінің дамымауы (ары қарай ЖСТД) болып саналады. «Жалпы сөйлеу тілінің дамымауы» - есту қабілеті және зияты сақталған жағдайдағы сөйлеу тілінің барлық құрама компоненттерінің (фонетикалық, фонематикалық

және лексикалық – грамматикалық жақтарының) жүйелі бұзылуын атайды. Оның ішінде грамматикалық жағы, әсіресе сөзжасамның қалыптаспауы аса байқалады. Оның салдарынан баланың байланыстырып сөйлеуі, кейін жазбаша сөйлеуіне де кері әсерін тигізіп, баланың сөз арқылы қарым-қатынас жасауы қиындайды. Сондықтан біз, ЖСТД балалармен жүргізілетін қалыптастыру және түзете-дамыту педагогикалық жұмысында сөзжа-

самды қалыптастыруға ерекше көңіл бөліп, кезеңдерге бөліп отырмаз [1].

Зерттеу нәтижелері.

ЖСТД балалардың сөзжасам дағдыларын қалыптастыруды біз төрт кезеңге бөліп отырмыз. Олар төмендегідей:

1-ші кезең- дайындық (пропедевтикалық)

Осы кезеңнің негізі төмендегідей міндеттерде айқындалды:

- балаларда мотивациялық лексиканың базалық сөздігі мен сөзжасамды меңгеруге деген когнитивті-сөздік алғы шарттарды қалыптастыру;
- жаңа сөздерді әр түрлі грамматикалық категорияларда қолдануға үйрету;
- түбірлес сөздердің семантикасы мен буын шеңберінің ұзақтығын ескеріп салыстыру дағдыларын дамыту;
- түбірлес сөздердің дыбысталуындағы жалпы және әр түрлі компоненттерін жұптарды салыстыру арқылы белгілеуге үйрету;
- жаңа сөздің жеке бөлімдерінің байланысы жөнінде практикалық түсініктерін қалыптастыру.

Қойылған міндеттерді шешу үшін сөйлеу тілінің қалыпты даму процесіндегі сөзжасамды меңгеру заңдылықтарын ескеріп лексикалық материал іріктелді. Осыған орай, бірінші кезеңде белгіленген түзету-білім беру жұмысы біртіндеп, келесі сатылар бойынша іске асырылды:

1-ші саты: сөйлеу тілінде алғашқы бөлшектенетін сөздерді қолдану мен сөзжасаудың практикалық дағдыларын бекіту және мағынасын анықтау;

Кішірейткіш мән беретін жұрнақтар арқылы зат есімдерді жасау: үй-шік, көрпе-ше т.б.

2-ші саты: өзіндік сөйлеу тілінде өткен сатыда үйретілген кішірейткіш мән беретін жұрнақтар көмегімен зат есімдерді қолдану дағдыларын бекіту.

Келесі қағидаларға сай зат есімдердің мағынасын анықтау және қолдану дағдыларын бекіту:

1) Кішірейткіш мән беретін жұрнақтармен: таяқ-ша, күрте-ше.

2) әрекеті бойынша жұрнақ қосып затты атауын атау: қант салғыш, су құйғыш т.б.

3-ші саты: жасаушы негіздермен айтылған өзіндік сөздерді кішірейткіш мағына беретін зат есімдермен салыстыру (көрпе-көрпеше т.б.). Үйретілген сөздер формаларын өзіндік сөйлеу тілінде қолдану біліктерін бекіту.

4-ші саты: жұрнақтар қосу арқылы сапалы сын есімдерді жасаудың практикалық тәсілдеріне үйрету (қып-қызыл, аппақ, жап-жасыл).

5-ші саты: сөйлеу тілінде жұрнақ арқылы әр түрлі грамматикалық формаларда сөздер жасаудың практикалық дағдыларын кеңейту және белсендіру. Заттардың атауларын түсіну және қолдану дағдыларын бекіту: мамандығы немесе әрекеті бойынша (оқытушы, бақташы, сатушы).

II кезең-зат есімдерден сөз жасауын қалыптастыру

Логопедиялық жұмыстың бұл кезеңінде төмендегідей міндеттер шешілді:

- сөзжасау біліктерін жаңа лексикалық материалға көшіру дағдыларын қалыптастыру;
- аналогиялық, кейін – корреляциялық тәсіл бойынша сөзжасау дағдыларын бекіту;
- жасалған жаңа сөзге қатысты жағдайды (ситуацияны) талдауға үйрету;
- сөйлеу тілін талдау және көрнекі-графикалық белгі негізінде әр түрлі сөзжасаушы морфемалардың жаңа сөз белгілейтін сипаттамалармен байланысы туралы практикалық түсініктерін қалыптастыру;
- ұзақ уақыт есте сақтауында сөзжасам ұяларының жүйесін қалыптастыру.

Қойылған міндеттерді шешу оқытудың келесі сатыларында іске асырылды:

1-ші саты: өзіндік сөздермен жасалған сөздерді жасалатын сөздермен салыстыру дағдыларын бекіту. Салыстырып талдау критерийлері: сөздердің мазмұндық аспектісі және дыбыстық-буындық контурының ұзақтығы. Мұндай салыстыру барысында ұзындығы әр түрлі қағаз жолақшалары көрнекілік - материалды тіректер ретінде қолданылды.

Заттың атауын білдіруде маңызды компонентті бөлу арқылы сөзжасауды талап ететін сөйлеу жағдайын талдауға үйрету.

Сөз жасау дағдыларын қалыптастыру арнайы көрнекілік-графикалық белгілер мен сызба жүйесіне сүйену арқылы, мынандай сөзжасаушы моделдер бойынша жасалды:

1) кішірейткіш мән беретін жұрнақтар арқылы зат есімдерді жасау;

2) мамандық немесе кәсіп иесін атау арқылы зат есім жасау.

2-ші саты: өткен сатыда үйретілген моделдерге сәйкес, зат есімдерді жасау дағдыларын бекіту (сөзді талдау және көрнекілік-графикалық белгі жүйесіне сүйену арқылы).

Жаңа сөздердің құрамындағы, графикалық моделдегі жалпы және әр түрлі компоненттерді бөлу және саналы түрде түйсіну дағдыларын жетілдіру.

3-ші саты: түбірлес сөздерді біріктіру (сөздер «тізбегін» жасау) дағдысын қалыптастыру. Деформацияланған «тізбекте» артық сөзді табу білігін дамыту. Ол сөзді талдау мен көрнекілік-графикалық белгіге сүйену арқылы жасалады.

4-ші саты: жаңа сөздердің құрамындағы әр түрлі және жалпы компоненттерін және көрнекілік-графикалық сөзжасам тендеулеріне сәйкес сөздерді саналы түрде түйсіну дағдыларын бекіту. Оның негізінде –зат есімдер үйретілген тәсілдер бойынша және аналогия тәсілі бойынша жасалады. Сөзжасам моделдері бойынша жасалған жаңа сөздерді ажырату олардың семантикалық құрылымымен құрам айырмашылығын бөлу негізінде іске асырылады. Сөзжасауда аналогиялықтан корреляциялық тәсілге біртіндеп көшуге (яғни балаларда бар сөзжасам түсініктері, білімдері мен біліктері негізінде) болады. Бұл жерде бастапқы көрнекілік-графикалық тіректі трансформациялау сияқты әдістемелік тәсіл қолданылады (мысалы, сөзжасам тендеуінде элементтер –суреттер мен белгілер біртіндеп ауыстырылады, алып тасталынады).

Сонымен, бұрын үйретілген модел-типтер бойынша сөзжасам тәсілдері ажыратылып бекітіледі. Одан басқа, бала жаңа лексикалық материалда қалыптасқан сөзжасам дағдыларын қолдануға мәжбүр болатындай жағдайлар туғызылады. Мұндай әрекеттер сөзжасам саласына деген баланың қызығушылығының қалыптасуына әсерін тигізеді.

5-ші саты: корреляциялық тәсіл бойынша сөздерді жасау дағдыларын бекіту көрнекілік-графикалық сөзжасам тендеулерін «шешу» негізінде іске асырылады.

Күрделі атауларды жасау дағдыларына үйрету сөзге талдау жасау және көрнекілік-графикалық сызбасына сүйену арқылы іске асырылады.

III-ші кезең -жаңа сөздердің мағынасын түсіндіру дағдыларын қалыптастыру

Аталмыш кезеңде мынандай міндеттер шешілді:

- балалардың ұзақ уақыт есте сақтауында сөзжасам ұялары жүйесін қалыптастыруды жалғастыру;

- арнайы көрнекілік-графикалық белгілерге сүйеніп жаңа сөздердің атауына семантикалық талдау жасауға үйрету;

- сөз құрамындағы морфемалар, тіл мағынасының жүйесі ретінде, жаңа сөз туралы практикалық түсініктерін қалыптастыру;

- сөзге қатысты әр түрлі міндеттерді (сөздің лексикалық мәнін анықтау, оны қолдану аясы) шешуде сөзжасамды талдау мен жинақтауға сүйену біліктерін қалыптастырып, бекіту;

- берілген жағдайға сай сөздің сөзжасамдық парадигмасынан тандау жасауға үйрету;

- жаңа сөздің мағынасын талдап бөлуге үйрету.

Жаңа сөздердің мағынасын талдау біліктерін дамыту бойынша бастапқы жұмыс сөзжасауды қалыптастырудан жеке емес, параллелді түрде жүргізілді. Аталған логопедиялық жұмыс, бала жаңа сөздердің атауын сөз қорында жинап, сөзжасамның практикалық тәсілдеріне үйреніп, олардың семантикасы жөнінде алғашқы түсініктері қалыптасқанда, практикалық түрде ең алғашқы кезеңдерден басталады. Бұл алғашқы түсініктері балалардың заттық-практикалық әрекеттері, педагогикалық үрдістің ересек қатысушыларымен қарым-қатынасқа түсу барысы негізінде құралды [2].

Бірінші-екінші кезеңдер барысындағы логопедиялық жұмыстың жоғарыда аталған

мазмұны балалардың жаңа сөзге тілдің номинативті бірлігі ретінде ерекше назарын дамытуға тиімді болады.

Саналы түрдегі интерпретациялау дағдыларын баладан талап етеді: біріншіден, жаңа сөздің құрамындағы кодталған мазмұның толық түсінуін, екіншіден, дамыған байланыстырып сөйлеу дағдыларын. Ол дегеніміз, сөйлеу тілі жалпы дамымамаған балаларда оқыту барысында жаңа сөздің мәнін толық түсіндіру білігін қалыптастыруды білдіреді [3]. Сөздің мәнін толық түсіндіру, бастапқы бірліктің формантты бөлігіне бағдарланған дефиниция арқылы жасалады. Дәл сондықтан, сөздің мағынасын жайылма сөйлемдер арқылы түсіндіру білігін қалыптастыруға бағытталған жұмыс, жеке кезең ретінде бөлініп отыр. Бұл кезеңде маңыздысы – баланы жаңа сөз белгілеген сөйлеу жағдайын, құбылысты және құрылымын әбден талдауға үйрету. Мысалы, егер бала «тігінші» сөзін интерпретациялауға қиналатын болса, сәйкес суретті көрсетіп қана қоймай, сөздің «кейіпкері» белгісін көрсетіп, бірнеше сұрақтар қою керек: бұл кім? Не істеп жатыр? Ол әйел адам ба, еркек пе? Тігін (тігу) дегеніміз не?

1-ші саты: өткен кезеңдердегі жұмыстардан балаға таныс, жаңа сөздерді сәйкес заттармен, нысандармен, бейнелерімен сәйкестеу дағдыларын бекіту. Кейбір жағдайларда, бір сөзге бірнеше сурет, сызба, көрнекілік-графикалық моделдер ұсынылады. Оның мақсаты, балаға жаңадан жасалған сөзге ұсынылғанның ішінен ең нақты сәйкесін (сурет, сызба, көрнекілік-графикалық моделдер) табуға мүмкіндік беру. Мысалы, кішірейткіш мән беретін жұрнақтардың көмегімен сөз жасағанда, әр түрлі көлемді заттар бейнеленген суреттер ұсыну керек. Ол суреттер белгіленген көлем критерийін максималды түрде айқын көрсетіп тұруы тиіс.

2-ші саты: берілген сөздерге сәйкес сурет және көрнекілік-графикалық белгілермен бірге сөздер іріктеу дағдыларын бекіту.

Осы сатыда белгілер қолданылады, оларға сүйену арқылы жаңа сөздің формантты бөлімі ашылады. Мысалы, «қапша, таяқша» сияқты

сөздерге сәйкес суреттер мен қатар осы топ сөздеріне тән заттың кішкентай көлемді белгісі іріктеледі. «Етікші, бақташы, сиыршы» сияқты сөздерге жұмысты атқарушының белгісі алынады. Аталған әрекеттер баламен бірге жағдайдағы сөзге талдау жасауды көздейді. Мысалы, «сиыршы – ол адам, етікші – ол адам т.б.».

3-ші саты: жасалған жаңа сөзбен аталатын жағдайдағы сөзді ашық талдау білігін қалыптастыру. Балалар жаңа сөздің бастапқы және формантты бөлігіне сүйеніп, мағынасын талдауға үйренеді. Сөздің формантты бөлігі сөздің және көрнекілік-графикалық теңдеудің құрамында берілген. Мысалы, «орманшы-ол адам. Ол не істейді? Ол орманды күзетеді. Яғни, орманшы –ол орманды күзететін адам».

4-ші саты: әртүрлі дыбыстالاتын форманттары бар және әр түрлі семантикалық жүктемені атқаратын жасалған жаңа сөздерді дифференциалды түрде талдау мен интерпретациялау білігін қалыптастыру. Мысалы, «қант салғыш» -ыдыс түрі ме, әлді сол әрекетті атқаратын адам ба? т.б.

5-ші саты: бұрын қолданған көрнекілік-графикалық сызбаларды біртіндеп алып тастап, жаңа сөздердің семантикалық жағын интерпретациялау дағдысын бекіту.

ІҮ кезең- сөзжасам дағдыларын ауызша сөйлеу тілінде қолдану дағдыларын қалыптастыру

Осы кезеңде келесі міндеттер шешілді:

- әр түрлі сөз таптарына қатысты жаңа сөздерді сөз тіркестерінде, сөйлемдерде, байланыстырып сөйлеуінде қолдану дағдыларын қалыптастырып, бекіту;
- жаңа сөздерді қолданып, сөйлемдерді бірыңғай мүшелермен толықтыруға үйрету;
- балалардың сөз қорын жетілдіру және белсендіру;
- ұқсастық белгісі бойынша сөздерді топтастыру дағдыларын дамыту;
- сөздердің сөзжасамдық парадигмасынан сипатталған нысан, әрекет, құбылысты нақты белгілейтін сөздерді іріктеу дағдыларын бекіту;
- өз бетімен сөзжасау дағдыларын жетілдіру.

Қойылған міндеттер арнайы логопедиялық ұйымдастырылған оқу іс-әрекеттерінде (сабақтарда) және одан тыс уақыттарда (ойын, еңбек ерекеттерінде) іске асырылды.

1-ші саты: жаңа сөздерді қолданып, сөз тіркестерін құрастыру біліктерін қалыптастыру. Осы сатыда аналитикалық және синтетикалық сипаттағы жаттығулар беріледі. Бірінші (аналитикалық) жаттығулар сөз тіркестері құрамынан жаңа сөзді бөлу дағдыларын бекітуге бағытталған. Екінші (синтетикалық) жаттығулар – жаңа сөздерді сөз тіркестерінің құрамына еңгізуге бағытталған. Сөз тіркестерін құрастыруға үйрету жұмысы, жаңа сөздер әр түрлі грамматикалық категорияда (жақтар, септіктер бойынша өзгертіліп) қолданылатындай етіп жүргізіледі. Бұл жерде балалар сәйкес заттық-графикалық әрекетпен логопедия тәжірибесінде дәстүрлі қолданылатын белгілер жүйесіне сүйенеді.

2-ші саты: тілдің жаңа бірліктерін қолданып, сөйлемдер құрастыру біліктерін қалыптастыру. Жай, кейін күрделі сөйлемдерді құрастыру жұмысы жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалармен жүргізілетін логопедиялық жұмыста қолданылатын әдеттегі әдістер бойынша іске асырылады. Алайда, осы әдістеме аясында жұмыстың бұл тарауы өзгертіліп кеңейеді. Жаңа сөздерді сөйлемдердің әр түрлі типтерінің құрамына қосу нәтижесінде жайылма сөйлемдер жасалады, сөйлем әр түрлі сөз таптарымен кеңейеді.

Осы сатыда қолданылатын жаттығулар, шартты түрде үш нұсқада ұсынылуы мүмкін: үлгі негізінде, конструктивті және шығармашылық жаттығулар. Олардың арасындағы шекара қатаң емес, алайда әр топ өз ерекшеліктерімен және жалпы белгілерімен сипатталуы мүмкін.

Үлгі негізіндегі жаттығулар (немесе еліктеуіш) көрнекілік-графикалық және сөйлеу эталондарына сүйену арқылы, жаңа атауларды қолданып, сөйлемдерді дұрыс құрастыруды көздейді. Берілген үлгілерге қарап, жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалар, дәл сондай сөйлемдерді құрауға үйренеді. Бұл жаттығуларда балалардың өз бетінше еңбек жасау элементтері бар, алайда, олардың әрекеттерінің

негізінде педагогикалық үрдістің ересек қатысушысы берген үлгі әрдайым орын алады [4].

Конструктивті жаттығуларда басқа тағымдық міндет түр – меңгерген заңдылықтар негізінде жаңа сөздермен сөйлемдер құрастыру. Осындай сөйлемдер көмегімен ЖСТД балалар үлгіге жартылай сүйеніп немесе өз бетімен, сөйлемдерді құрастыруға үйренеді; сөйлемдегі сөздер орнын ауыстыруға, кеңейтуге, екі сөйлемді бір сөйлем етіп қосуға, сөйлемнің элементтерін ауыстыруға ойын түрінде үйренеді [5].

Шығармашылық жаттығуларда ересектің көмегі көрсетілмейді және жеке конструктивті міндеттер шешілмейді. Шығармашылық жаттығулар барысында сөйлемдерді құрастырғанда балалар бұрын меңгерген заңдылықтар мен өздерінің сөйлеу мүмкіндіктеріне сүйенеді.

Баланың тілдің жаңа бірліктерін қолданып, әр түрлі типтегі сөйлемдерді еркін құрастыру білігі, сөзжасамды әбден меңгергенін дәлелдейді.

3-ші саты

Жаңа сөздерді байланыстырып сөйлеуінде қолдану білігін қалыптастыру. Логопедиялық жұмыстың осы сатысы ең ұзақ болып табылады және оқыту кезеңі бойы жалғастырылуы керек. Балалар сұрақтарға жайылма сөйлемдермен жауап беруге үйренеді; заттар мен құбылыстарды сипаттауға, оқылғанның мазмұнын айтып беруге, әңгімелер құрастыруға, шығармашылық әңгімелеулер (мысалы, мәтінді қайта құру және трансформациялау, импровизация) құрастыруға үйренеді.

Қорытынды.

Жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалардың сөзжасам дағдыларын қалыптастыруды біз төрт кезеңге бөлдік және түзете-дамыту жұмысында осы кезеңдерді сатылар бойынша іске асыруды белгіледік. Қойылған міндеттерді шешу мақсатында сөзжасам дағдыларын қалыптастыру бірнеше сатыларда іске асырылды. Мектеп жасына дейінгі жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалардың мақалада

көрсетілгендей сөзжасам дағдыларын байланыстырып сөйлеуін дамыту жұмысын жүргізгенде диалогтық және монологтық сөйлеуінде жаңа жасалған зат есім, сын есім, етістік, үстеулерді қолдануға; балалардың байланыстырып сөйлеуінде кеңінен, еркін қолдануға көңіл бөлу қажет. Осындай түзете-дамыту жұмысының нәтижесінде жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалардың байланыстырып сөй-

леуі дамып, кейін жазбаша сөйлеу тілінің бұзылыстарын алдын алуға да оңтайлы болады.

Сонымен, мектеп жасына дейінгі жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалардың сөзжасам дағдыларын қалыптастырудың біз ұсынған әдістемесі мен мазмұны аталған балалардың мектепте оқуға қажетті сөйлеу тілі мен когнитивті біліктерінің дамуына оң әсерін тигізетініне сенімдіміз.

Әдебиеттер тізімі

1. Өмірбекова. Қ.Қ, Оразаева Г.С., Төлебиева Г.Н., Ибатова Г.Б. Логопедия – Алматы: ЖШС РПБК «Дәуір», –2011. -648 б.
2. Ибатова Г.Б. Сөйлеу тілі жалпы дамымаған мектепке дейінгі жастағы балалардың сөзжасам дағдыларын қалыптастыру әдістемесі // Абай атындағы Қаз ҰПУ Хабаршысы. «Педагогика» сериясы. – 2020. - № 2 (66).
3. Туманова Т.В. К проблеме развития процессов словообразования у младших школьников с ОНР.// «Дефектология». - 2004. - № 5.
4. Ибатова Г.Б. «Жалпы сөйлеу тілі дамымаған мектеп жасына дейінгі балалардың сөзжасамының жағдайы» // Хабаршы. «Арнайы педагогика» сериясы. – 2013. - № 1-2.
5. Ibatova G., Makhmetova A. The importance of game technology in developing the word-formation skills of children with preschool speech disorder//International Journal of Special Education and Information Technologies. - 2021.

G.B. Ibatova

Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

The methodology and content of speech therapy work in the formation of word formation skills in preschoolers with general speech underdevelopment

Abstract. The article discusses the methods and content of speech therapy work on the formation of word formation skills in preschoolers with general speech underdevelopment. Among the speech disorders most common among preschoolers is such a type as general underdevelopment of speech. General underdevelopment of speech (hereinafter referred to as ONR) is a type of speech disorder where all structural components of speech, such as phonetics, vocabulary, grammar, suffer from normal hearing and intelligence. From the grammatical structure of speech, word formation is especially unformed. As a result, children have a delay in the development of coherent speech, and then it affects the written speech of children and problems in speech communication. Therefore, we pay special attention to the formation of the word-formation system in the formative and correctional-developmental work with children of ONR, paying special attention to the stages. The formation of word-formation skills in children with ONR we have identified four stages. The formation of word-formation skills to solve the tasks was carried out at several stages.

We hope that the proposed methodology and content of the formation of word-formation skills of children with general speech underdevelopment of preschool age will have a positive impact on the development of speech and cognitive skills of these children necessary for school.

Keywords: general underdevelopment of speech, formation of word-forming skills, formative word, methods, correctional and developmental pedagogical work, education at school.

Г.Б. Ибатова

Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан

Методика и содержание логопедической работы при формировании навыков словообразования у дошкольников с общим недоразвитием речи

Аннотация. В статье рассматриваются методики и содержание логопедической работы по формированию навыков словообразования у дошкольников с общим недоразвитием речи. Среди нарушений речи среди дошкольников чаще всего распространено общее недоразвитие речи. Общее недоразвитие речи (далее ОНР) - это такой вид нарушения, когда страдают все структурные компоненты речи, такие как фонетика, лексика, грамматика, при нормальном слухе и интеллекте. Из грамматического строя речи особенно несформированным является словообразование. Вследствие этого у детей идет задержка развития связной речи, далее она влияет на письменную речь детей и приводит к проблемам в речевом общении. Поэтому мы уделяем особое внимание формированию словообразовательной системы в формирующей и коррекционно-развивающей работе с детьми ОНР и его этапам. В формировании словообразовательных навыков у детей с ОНР мы выделяем четыре этапа.

В заключении авторы предполагают, что предложенная ими методика и содержание формирования словообразовательных навыков детей с общим недоразвитием речи дошкольного возраста окажут положительное влияние на развитие необходимых для обучения в школе речевых и когнитивных умений указанных детей.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, формирование словообразовательных навыков, формирующее слово, методики, коррекционно-развивающая педагогическая работа, обучение в школе.

References

1. Omirbekova K.K, Orazava G.S., Tolebieva G.N., Ibatova G.B. Logopediya [Speech therapy] («Daur», Almaty, 2011).
2. Ibatova G.B. Sojleu tili zhalpy damymagan mektepke deyingi zhashtagy balalardyn sozzhasam dagdylaryn kalypastyru adistemesi [Methods of formation of speech skills in preschoolers with general speech underdevelopment], Abaj atyndagy KazYPU Habarshysy. «Pedagogika» seriyasy [Bulletin of the Abai Kazakh National Pedagogical University. Series «Pedagogy», 2 (66) (2020).
3. Tumanova T.V. K probleme razvitiya processov slovoobrazovaniya u mladshih shkol'nikov s ONR [On the problem of the development of word formation processes in younger schoolchildren with general speech underdevelopment], Defektologiya [Defectology], 5 (2004).
4. Ibatova G.B. Zhalpy sojleu tili damymagan mektep zhasyna deyingi balalardyn sozzhasamynyn zhagdajy [The state of word formation in preschoolers with general underdevelopment of speech], Habarshy «Arnajy pedagogika» seriyasy [Bulletin. Special Pedagogy Series], 1-2 (2013).
5. Ibatova G., Makhmetova A. The importance of game technology in developing the word-formation skills of children with preschool speech disorder//International Journal of Special Education and Information Technologies (2021).

Автор туралы мәлімет:

Ибатова Г.Б. – «6D010500-Дефектология» мамандығы бойынша PhD докторанты, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті, Достық даңғ., 13, Алматы, Қазақстан

Ibatova G.B. – Ph.D. student in Defectology, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.